

SAATTEEKSI:

OLEMME KULTTUURIN PERIKUNTAA!

Petja Aarnipuu

Ajatus kulttuurista mahdollisena kulttuuriperintönä valaisee kiinnostavalla tavalla ihmiselämän ajallista tapahtumapaikkaa menneisyyden ja tulevaisuuden välissä. 'Perintö'-sana arkikäytössään viittaa johonkin, joka on saatu aikaisemmilta sukupolvilta ilman omia ponnistuksia. Sanakirjamääritelmän mukaan perintö on "vainajan jäämistö, joka lain nojalla siirtyy perillisille; perillisen saama omaisuus, perintöosa, -osuus" (*Nyky-suomen sanakirja* 1951). 'Perintö' esiintyy suomenkielisissä teksteissä 1570-luvun herra Martin maanlain käännöksestä alkaen. Sen kantasana 'periä' löytyy jo Mikael Agricolan ja hänen aikalaistensa käsikirjoituksista. (Häkkinen 2004.)

Sekä 'kulttuuri' että 'perintö' ovat saaneet viimeistään 1800-luvulta alkaen konkreettisen merkityksen oheen myös abstraktimpaa merkityssisältöä. 'Kulttuuri' on irtautunut varhaisemmasta maanviljelysmerkityksestään jotakuinkin kokonaan ja 'perinnöllä', erityisesti kulttuuriin liitettynä, on alettu viitata myös henkisiin arvoihin. Tosin jo Topeliuksen *Maamme*-kirjan suomennoksessa vuodelta 1876 perinnöksi voi saada aineellisen omaisuuden lisäksi myös esimerkiksi lain suojeluksen, taikauskon, vanhat runot ja sekä kansallisia että yksilöllisiä luonteenpiirteitä. 'Perinteestä' tuli 'tradition' kirjakielinen suomennos 1900-luvun alussa – murteissa 'perinnettä' on käytetty merkitsemään perikuntaa tai perijöitä. (Häkkinen 2004.)

Kulttuurista ja perinnöstä muodostettu yhdyssana kulttuuriperintö onkin sitten jo kovasti henkistynyt yläkäsite, jolla viitataan sekä aineelliseen että aineettomaan omaisuuteen. Suomenkielen 'kulttuuriperintö' (vrt. 'heritage') on tulkintani mukaan vielä aivan erityisesti ylätasoa käsite, jota käytetään kun määritellään, mitä olisi pidettävä kansallisesti tärkeänä tai paikallisyhteisön kannalta suojeltavana pääomana.

Folkloristinen katse suuntautuu luontevasti siihen, *mitä* peritään: vaikkapa tapakulttuuriin, lauluperinteeseen, runostoon tai tarinoihin, joita on saatu oppia aiemmilta sukupolvilta ja jota on tallentunut myös arkistoihin. Kiinnostavia näköaloja avautuu kuitenkin myös silloin, jos 'perintö'-termistä aivan tosikkomaisesti kuoritaan

abstrahoitunut kerros ja katsotaan kulttuuriperintöilmiöitä omaisuuden perimisen kautta. Tällöin herää nopeasti tutkimuksen kannalta tarpeellisia kysymyksiä: mikä on perittävä omaisuus, miten se muodostuu, kuka perinnön jättää ja kuka sen saa?

Tässä kulttuuriperintö-teemanumerossa olevissa artikkeleissa ja katsauksissa käsitellään niitä ristivetoja, joita kulttuuriperinnön käsitteellinen ja konkreettinen hallinnointi synnyttää. Outi Tuomi-Nikula pohtii kulttuuriperintökysymysten paikallista kotikenttää otsikolla ”Kotiseutu kulttuuriperintöprosessina – saksalainen kokemus”. Miten ihmisten mielikuviiin ja määrittelyihin kotiseudusta vaikutti se, että vuosisataiset maiden ja talojen omistussuhteet menivät aivan uuteen uskoon kun itäisestä Saksasta tuli Itä-Saksa ja yksityisomistuksesta siirryttiin yhteisomistukseen? Entä mitä tapahtui, kun Itä-Saksa muuttui jälleen itäiseksi Saksaksi ja yhteisomistuksesta palattiin yksityisomistukseen? Mistä siis Mecklenburgin alueella ollaan kotoisin?

Salomonsaarilla taas kulttuurinmuutos on tapahtunut siirtomaahallinnon ja sen edellytyksenä olleen kristinuskon myötä, mitä Jari Kupiainen käsittelee artikkelissaan ”Varastettu museo, varastettu perinne – kysymyksiä kulttuuriperinnön suojaamisesta Melanesiassa”. Kupiainen on saanut seurata aivan vierestä, millaisia tilanteita muodostuu siitä, että länsimaisessa mielessä museotavaraksi koottu materiaali onkin paikallisesti joko edelleen käypää valuuttaa tai vähintäänkin moraalisesti arveluttavaa ellei jopa syntistä aineistoa. Keillä on valtuudet määrittellä, mikä on arvokasta ja museossa säilyttämisen arvoista kulttuuriperintöä?

Samaan aikaan toisaalla Romanian Transsilvaniassa koetetaan suunnistaa fak-tan ja fiktion, historiallisen menneisyyden ja kirjallisen kauhuviihteen ristiaallokossa. Tästä kertoo Tuomas Hovi artikkelissaan ”Kulttuuriperintö ja Dracula-turismi”. Jälleen on kysymys yhtäältä kulttuurin sisäisestä ja toisaalta kulttuurien välisestä neuvottelusta, erilaisten kulttuuristen tasojen ja muotojen yhteensovittamisesta ja tämän toiminnan oikeutuksesta. Hyvin samankaltaisia suhteita pohtii myös Kai Åberg katsauksessaan ”From real Roma to imaginary gypsies. Finnish Roma music and early scholarly study of Roma’s music”. Transsilvaniassa pelissä on lisäksi talous: köyhä maa tarvitsee turismia, mutta millä ehdoilla? Kulttuuri perintönä aiheuttaa usein myös perintöriitoja, joista ei aina selvitä ilman välittäviä tahoja tai sovittelua.

Folkloristeilla on oppialansa puolesta paljon sekä teoreettisia että käytännönläheisiä työkaluja kulttuuriperintökysymysten käsittelyyn. Esimerkiksi museoissa folkloristille olisi hyvinkin paikkansa (jos paikkoja vain olisi) muutoinkin kuin itse museoinstituution tutkimuksessa. Pekka Virtanen tarjoaa omiin kokemuksiinsa pohjautuvia näköaloja tähän katsauksessaan ”Folkloristi museossa”. Pertti Anttosen kolumnissa puolestaan avautuu inspiroiva teoreettinen maisema, jota kuvaa otsikko ”Kulttuurin, perinteen ja perinnön kysymyksiä”. Tiesittekö esimerkiksi, että on esitetty jopa matemaattinen kriteeri sille, missä vaiheessa toistuvasta ilmiöstä tai ilmauksesta voidaan ruveta puhumaan ’perinteenä’?

Kulttuuriperinnön, perinteen ja muiden lähikäsitteiden määrittely vaihtelee tekstistä ja käyttöyhteydestä toiseen – myös tässä lehdessä –, ja niin sen minun mielestäni pitääkin, koska paradoksaalisesti sekä pysyvyys ja muuttumattomuus että liike ja muutos ovat kulttuuriperintöilmiöiden keskeisiä ominaisuuksia. Voidaan ottaa kriteeriksi muutaman sukupolven ajan toistunut ilmiö ennen kuin se kelpuutetaan perinteen

OLEMME KULTTUURIN PERIKUNTAA!

katteeriaan, ja toisaalta voidaan julistaa jokin tapahtuma perinteeksi jo ensimmäisen kerran jälkeen. ”Tästä tehdään perinne!” on juhlapuheista ja lehtihaastatteluista tuttu ilon ilmaus jonkin onnistuneen yhteisöllisen tempauksen jälkeen.

Se, mitä harvemmin ajatellaan kulttuuriperinnön yhteydessä, on silti juuri aktiivinen suuntautuminen tulevaisuuteen. Useammin kulttuuriperintö mielletään enemmänkin liikkeeksi menneisyydestä nykyhetkeen tai korkeintaan nykyhetkestä menneisyyteen. Kulloisessakin nykyisyydessä tapahtuva menneisyyden arviointi ja arvottaminen on kuitenkin perinnön hallinnointia tulevaisuutta varten. Kulttuuriperintöä vaalittaessa jokin asia tai ilmiö arvioidaan merkittäväksi todisteeksi jostakin myös *tulevaisuuden menneisyydessä*. Näin historian vaaliminen ei suuntaudu ainoastaan menneisyyden todistuskappaleiden pelastamiseen, vaan myös tulevien sukupolvien menneisyyden varmistamiseen, menneisyyden, jota eletään yhtä paljon nykyhetkessä kuin jo taakse jääneessä ajassa.

Ruotsissa ja sittemmin Etelä-Pohjanmaan museon organisoimana myös ruotsinkielisellä Pohjanmaalla on ollut jokunen vuosi sitten tästä kulttuuriperinnön aika-tilallisesta näkökulmasta mielenkiintoinen projekti: *Framtidsminnen* (2003–2005) eli tulevaisuuden muistot. Sen puitteissa koululaisia pyydettiin nimeämään rakennuksia, jotka symboloivat heidän kotipaikkakuntaansa ja kertomaan, missä heillä on tapana kokoontua. Vanhemmat sukupolvet saivat kertoa oman nuoruutensa tärkeistä paikoista. *Framtidsminnen* -kulttuuriperintöprojektissa tähtäin oli aktiivisesti tulevassa: tulevaisuuden muistojen ennakoimisessa (ellei jopa ennaltamääräämisessä). Näkökulma on tässä tapauksessa tietoisesti perinnön jättäjän. Se, mitä jätetään kulttuuriperinnöksi, ei hankkeesta kirjoittavien Heidi Hummelstedtin ja Kaj Höglundin mukaan kuitenkaan koostu niinkään fyysisistä rakennuksista, jotka ovat lähinnä kulisseeja etelyille kokeumuksille, vaan ”paikan hengestä”. Sitä tavoitellaan ”dokumentoimalla ... ihmisten kokoontumispaikkoja ja rekisteröimällä heille symboliarvoa kantavia rakennuksia” (Hummelstedt & Höglund 2003, 85).

Näinkin luodaan kulttuuriperintöä.

Toivotan Elore lukijoille antoisia ja ajatuksia – kenties jopa keskustelua – herättäviä hetkiä kulttuuriperintö-teemanumeromme parissa!

KIRJALLISUUS JA LÄHTEET

FRAMTIDSMINNEN 2003–2005: [online] < <http://www.svof.fi/framtidsminnen/intro/intro1.htm> > [2.4.2009]

HUMMELSTEDT & HÖGLUND 2003: Framtidsminnekampanjassa kerätään tulevaisuuden muistoja. – *Rakennusperinnön tulevaisuus. Pubeenvuoroja teemavuoden aiheista*. Ympäristöministeriö ja Rakennustieto Oy.

HÄKKINEN 2004: *Nyky-suomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.

NYKYSUOMEN SANAKIRJA 1951: Toim. Matti Sadeniemi ym. Helsinki/Porvoo: WSOY.

FT Petja Aarnipuu on tutkija ja tuntiopettaja Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksen folkloristiikan oppiaineessa.